

ӘОЖ 336.71(574)

А.А. АПЫШЕВА

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті,
Өскемен қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАНДА ҚҰРЫЛЫС ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ДАМУ
ҚАРҚЫНЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

Мақалада Қазақстан Республикасындағы құрылыс ұйымдарының даму қарқыны бойынша бірқатар кемшіліктері қарастырылған. Сонымен қатар осы кемшіліктерді жою үшін түрлі әдіс-тәсілдерді зерттеп, қолдану құрылыс ұйымдарының жетістігі үшін өте өзекті болып табылады.

Түйін сөздер: құрылыс, компания, бәсеке, бәсекеге қабілеттілік, кәсіпкерлік, қаржы.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ СТРОИТЕЛЬНЫХ
ОРГАНИЗАЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

В статье рассматриваются темпы развития и существующие недостатки в строительных организациях Республики Казахстан.

В то же самое время изучение способов устранения этих недостатков и использование знаний очень важно для успеха организаций.

Ключевые слова: строительство, компания, банк, конкуренция, конкурентоспособность, коммерция, финансы.

MODERN CONDITION AND DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION
ORGANIZATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The article considers the pace of development and existing shortcomings of construction organizations in the Republic of Kazakhstan.

At the same time, to study ways to eliminate these shortcomings, the use of the building is very important for the success of organizations.

Keywords: construction, company, bank, competition, competitiveness, commerce, finance.

Бүгінде еліміздің алдында жаңа, өршіл міндеттер тұр. Ең алдымен, Қазақстанның экономикалық дамуындағы сапалық «секірістерге» негізделген елді дәйектілікпен экономикалық жаңарту. Мұндай «секіріс» сыртқы дүниеге ашық ұлттық экономика жағдайында ғана қамтамасыз етіле алады, мұндай экономика әлемдік тауарлар, қызметтер, еңбек ресурстары, капитал, осы заманғы идеялар мен технологиялар рыногының табысты да серпінді бөлігі бола алады және болуға тиіс екендігін атап көрсетті.

Кәсіпкерлікті, экономиканы әртараптандыру мен инвестициялар тартуды белсенді ету мақсатында туризм, тамақ өнеркәсібі, тоқыма өнеркәсібі, металлургия, мұнай-газ, машина жасау, құрылыс материалдары және көлік логистикасы секілді 7 басым кластерді қалыптастыру жөніндегі жұмыстар басталды. Таяудағы уақытта елде іскерлік ортаны жетілдіру және бизнес жүргізу жағдайларын жақсарту жөнінде бірқатар шешуші шаралар қабылдау жоспарланған [1].

Қазақстан экономикасының тұрақты, қарқынды экономикалық өсуі үшін отандық өнеркәсіп салалары даму қажет. Инвестициялардың өндіруші секторларға ағылуы жалғасты. Осының нәтижесінде жеңіл өнеркәсіп, машина жасау, химия өнеркәсібі және басқа да салалар өнімдері нарық талаптарына сәйкес емес болып, оларда өткізу мәселесі шиеленісіп, не мүлдем өнім өндірілмей, өнеркәсіп салалары терең дағдарысқа түсті. Міне осылар нәтижесінде өңдеу өнеркәсібі салаларында, біріншіден, өндіріс құлдырауының ең жоғарғы көрсеткіштері, екіншіден, жинақ үшін қор жетіспеушілігі, үшіншіден, ескірген өндірістік құрал-жабдықтар мен машиналарды алмастыру үшін мүмкіндіктердің және инвестициялық ынталандырудың болмауы байқалуда. Көптеген кәсіпорындардың төлем қабілетсіздігінің төмендігі олардың шаруашылық қызмет нәтижелеріне, олармен байланысы бар басқа да субъектілер нәтижелеріне кері әсерін тигізді.

Қазақстанның нарықтық экономикаға өтуі кәсіпорындарды бәсекенің артуы, өндірістік шығындардың жоғары болуына өткізу нарығының қысқаруы, әріптес кәсіпорындардың төлем қабілетсіздігі, шикізат пен материалдар сипатталатын жаңа ортаға көшірді.

Нарық жағдайында кәсіпорындардың тиімді қызмет етуі, экономикалық өсуі және дамуы адам ресурстары және басқа да ресурстарды ең тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін стратегиялық бағыттың дұрыс анықталуына тәуелді. Өндіріс тиімділігі тұрақты экономикалық өсу және кәсіпорын дамуына, өндірілетін өнімнің бәсеке қабілеттілігінің артуына байланысты болады. Өндіріс сферасында кәсіпорынның дамуы тек оның өсуі арқылы емес, өзгеріссіз қызмет масштабы арқылы да жүреді.

Кәсіпорынның өсуі – бұл негізінен кәсіпорын көлемінің артуы және өндіріс көлемінің кеңеюі (өнім өндірудің, сату көлемінің, жұмысшылар санының артуы). Даму деген – шаруашылық жүйенің сапалық өзгеруі және жаңаруы, барлық

құрылымдық бөлімшелерде еңбекті ұйымдастыруды, технология және техниканы жетілдіру негізінде оның қызметінің тиімділігін арттыру [2].

Тауар өндірушінің негізгі мақсаты – әлемдік сапа деңгейінде бәсекеге қабілетті өнім өндіретін кәсіпорын қалыптастыру, ол үшін өндіріс жұмысшылары және акционерлердің жеке ынталарын тудыру қажет. Сонымен қатар жабдықтаушылар мен тұтынушылардың жоғары талаптарын ескеру қажет.

Осы өндірістің экономикалық тиімділігі мәселесі бойынша әр экономист ғалымдар өз пікір-тұжырымдамаларын ұсынған.

Кейбіреулер еңбек өндірісінің өсуі немесе бір өнімді шығаруда ең аз еңбек шығындары деп есептейді. Басқаларының ойынша, өнімнің немесе еңбек шығындарының нәтиже сандарының қатынасы немесе соңғы нәтижеге жету үшін қаншалықты шығын кеткенін көрсетеді.

Құрылыс Қазақстан Республикасының ең белсенді дамып келе жатқан салаларының бірі болып табылады. Қазіргі жағдайда Қазақстан Республикасында құрылыс кешені өзгермелі болуда, ұлттық экономиканың тұрақсыз секторы болып келеді, ол сыртқы факторлар әсерінің күшеюі жағдайында қызмет етудің тұрақсыздығымен, белгісіздігімен сипатталады. Оның тұрақты дамуы инвестициялық қызметті жандандыруынан, экономиканың өндірістік және өндірістік емес салаларына капитал салымдарының кеңеюіне тәуелді болады.

Еліміздің қазіргі және орта мерзімді дамуындағы негізгі стратегиялық ұстаным – экономикалық өсуді экстенсивтік емес, интенсивті, индустриалды-инновациялық факторлардың басымдылығы есебінен қамтамасыз ету. Бұл үшін еңбек уәжі мен оған ынталандырудың жаңа жүйесін қалыптастырудың нақты жолдары анықталуы қажет. Алайда экономикалық әдебиетте «еңбекке ынталандыру» мәнін анықтауда ортақ пікір қалыптаспаған. Ғылыми зерттеулерде «экономикалық мүдделер», «қажеттілік», «ынталандыру», «материалдық ынталандыру», «уәж», «уәжділік» сияқты ұғымдар кеңінен қолданылады. Олардың мәні мен функционалдық мағынасы да бірқатар шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектерінде әртүрлі түсіндіріледі. Осыған байланысты, авторлар, «ынталандыру» категориясын нақтылауда бүгінгі заманға тән интеграциялық тәсілге сүйенуді, зерттеу шеңберінде тек экономикалық емес, сонымен қатар тарихи, әлеуметтік-мәдени, құқықтық және саяси алғышарттардың да қамтылуы қажет деп санайтын экономистерді қолдайды. Қоғамның басты өндіргіш күші, ең алдымен – адам ресурстары. Демек, ынталандыру ұғымы олардың мүддесіне тікелей қатысты түсінік, яғни еңбекке талаптандыру уәжі болып табылады. Өз кезегінде, «еңбекке ынталандыру» дегеніміз – қажеттіліктің кешенді жүйесі, адамдардың іс қабілетін дамытудың күшті құралы.

Қазір салушылардың қазақстандық нарығында құрылыс қызметін 5,6 мың компаниялар жүзеге асырады, олардың көбісі (83,3%) қызметкерлердің санына

байланысты кіші кәсіпорындарға жатады.

Құрылыс көлемдері, сапасы және бағалары бойынша компаниялар арасында алдыңғы орындағы бірнеше компанияны ерекшелеуге болады: «Элитстрой», «Базис-А», «ВЕК» корпорациясы, «Silk way construction». «Бестік» – бұл жеткілікті қуаты бар құрылыс ұйымдар базасында құрылған басқарушы компаниялар. Қазақстанның құрылыс нарығы шетелдік құрылыс компаниялар үшін де тартымды, мұнда қытай, түрік, американдық, оңтүстік-корей, ресей құрылысшылары жұмыс істейді. Бірақ қазақстандық құрылысшылар бәсекені сезбейді, шетелдік инвесторлар және құрылысшылар көбінесе мемлекеттік тапсырыстарды алады және тұрғын-үй нарығында көбіне көрінбейді. ҚР-ның құрылыс кешенінің қазіргі қызмет етуі ипотекалық-инвестициялық жүйелер қызметін белсендендіру жағдайында төлемқабілетті сұраныстың өсуімен салыстырғанда қол жетімді тұрғын-үй нарығында жеткілікті ұсынысты қамтамасыз етуді талап етеді. Құрылыс саласы әлеуметтік бағыттылығына сәйкес әлеуметтік инфрақұрылым құруына және, ең алдымен, тұрғын-үй құрылысына байланысты мемлекеттің әлеуметтік саясатының маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Инвестициялық қызмет – бұл инвестицияны салу немесе инвестициялау, инвестицияны ұсынудағы тәжірибелік қызметтің жиынтығы немесе инвестицияларды іске асырудан (жұмсаудан) туындайтын кәсіпкерлік қызмет. Құрылысқа жұмсалған инвестициялар жұмыс істеп тұрған өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, көлік, сауда және басқа кәсіпорындардың жаңа құрылысына, қалпына келтіруге, кеңеюіне және техникалық қайта жарақтандырылуына кеткен шығындарды, тұрғын үй және мәдени-тұрмыстық құрылысқа кеткен шығындарды қосады.

Қазақстан халқына ел Президентінің жолдаған «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, Бір мүдде, Бір болашақ» Жолдауында республика экономикасына инвестицияларды тарту маңызды стратегиялық мәселе ретінде қарастырылған. Қазіргі таңда Қазақстан жан басына шаққандағы инвестиция тарту ауқымын алғанда ТМД елдерінің арасында көш басында келеді. Шетелдік тікелей инвестициялардың жыл сайынғы таза арасалмақ түсімі орташа алғанда ЖІӨ-нің 8-10% құрайды. Енді инвестициялар біздің ғарыштап алға дамуымызға соңғы серпін беретін күшке айналып отыр.

Инвестицияларды экономикаға тарту ішкі жинақтардың және қаражаттардың жетіспеушілігінен құтылуға, өндірістің өсуіне, экспорттың жоғарылауына, импорттың төмендеуіне, тауарлық тапшылықтың қысқаруына және өндірісті ұйымдастырудың тиімділігін жоғарылатуға көмектеседі.

Экономика дамуының құрылымдық өзгерістерін табысты іске асырудың, жаңа ғылыми-техникалық негізде өндірістік потенциалды құрудың әлемдік нарықта бәсекелестік позицияны күшейтудің негізгі шарты жоғары

инвестициялық белсенділік болып табылады. Оңтүстік-Шығыс Азияда «жаңа индустриалды елдер» атты экономикалық феноменнің пайда болуы, қазіргі заманғы ғылымды қажет ететін салалардың тез дамуы осы елдер экономикасына тартылатын инвестициялардың тез өсуінің арқасында мүмкін болды. Инвестициялаудың әртүрлі түрлерін тарту және қолдану мақсатында мемлекеттің және мемлекеттік реттеудің рөлі тікелей бақылау мен реттеуге (мемлекеттік кәсіпорындарды басқаруға беру, халықаралық несие үшін) және экономикалық тетіктер арқылы жанама әсер етуге (халықаралық кәсіпкерліктің тікелей және портфельді әдістері) жатады.

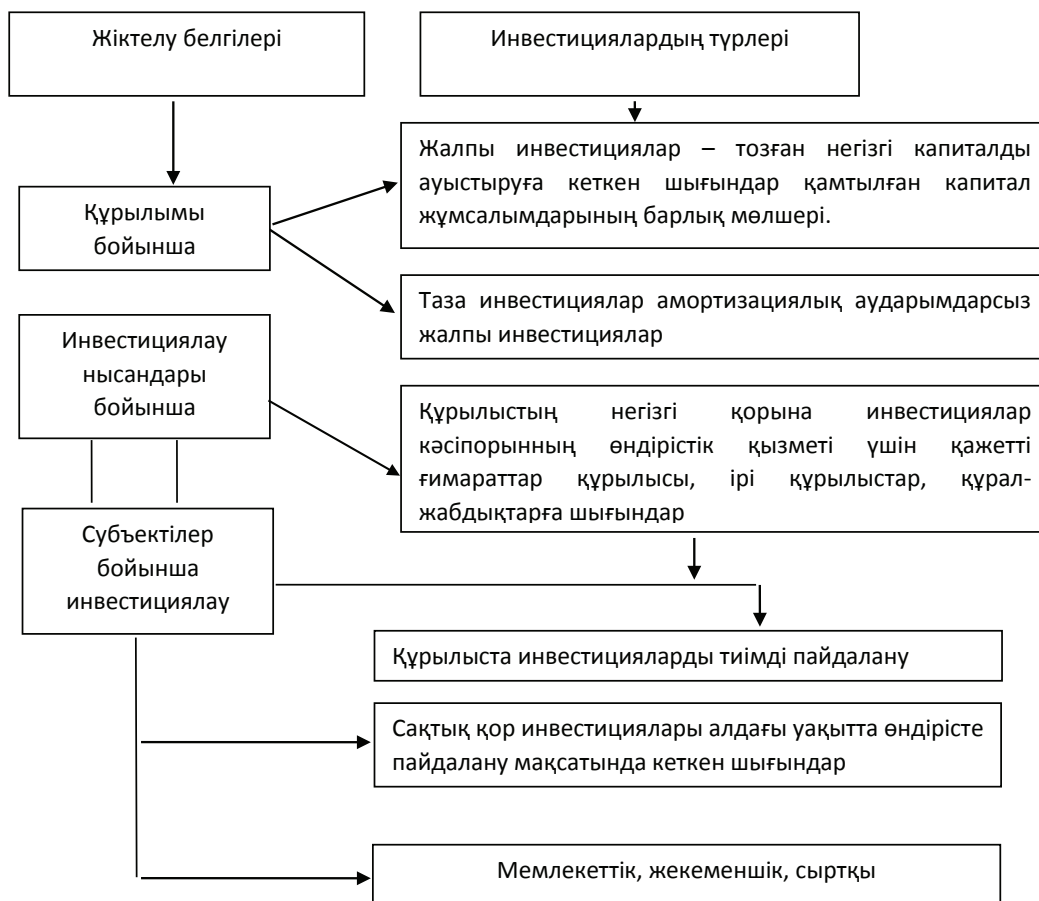
Реттеу дәрежесі инвестиция объектілігімен анықталады және мысалы, несиелік инвестиция объекті мемлекет болып табылатындықтан, ол несиені аралық иемдену құқығына ие, сондықтан да инвестицияның тікелей қолданылуын бақылау жасауға міндетті. Инвестициялаудың коммерциялық түрінде мемлекет тікелей бақыламайды, оның рөлі тек жанама түрде ғана болады, негізінен заң механизмі (салық жүйесі және т.б.) және қаржы-экономикалық саясат арқылы реттейді [4].

Қазақстанның инвестициялық қорының құрылу арқылы елімізде қазір үлкен бір жаңаша іс қолға алынып отыр. Өйткені акционерлік капитал арқылы инвестиция тарту мәдениеті, сол арқылы ірі жобаларды жүзеге асыру саясаты Қазақстанда дами қоймаған. Бұл – бизнес жүргізудің бұрыннан қалыптасып қалған салдары. Жалпы, инвестициялық жобалардың жемісті жүзеге асу тұрғысынан алғанда, Қазақстанның инвестициялық қоры жарғылық капиталына инвестиция салатын кәсіпорынның үлкен үлесі кәсіпорын акциясының бақылаушы пакетін ұстайтын әрі жобаның техникалық-технологиялық жағын іске асыратын тиісті маркетингтік және технологиялық тәжірибесі бар стратегиялық инвестордың (бір инвестор немесе инвесторлар тобы) қолында болғаны тиімді деп есептеледі. Статистикалық деректерге сүйене келе, соңғы бірнеше жылдың ішінде ішкі инвестицияның үлес салмағы сыртқы инвестицияның үлесінен жоғарылағанын көруге болады. Бірақ ішкі инвестицияның орасан бөлігін шетелдің бақылауындағы кәсіпорындар көтеріп отыр, отандық бизнеске тиесілі кәсіпорындардың инвестициясы анағұрлым төмен. Сондықтан да экономиканың бұл бағыттағы қадамын алға бастыру үшін бүгінгі ең маңызды мақсат – ішкі мүмкіндіктерді барынша іске қосып, таразы басын оңға бұруға күш салып, ішкі сапалы өндіріске жан бітіру қажет. Инвестициялық қордың қолға алынған әрбір жоба бойынша тек қана нақты нәтижеге қол жеткізуі де осыдан.

Инвестициялық талдаудың маңызды құрамдас бөлігі инвестициялық қызметтің тиімділігін бағалау болып табылады. Құрылыс саласындағы инвестицияларды экономикалық бағалау жүйелі түрде бағалану қажет екендігі негізделді. Құрылыс саласындағы инвестицияның экономикалық тиімділігін

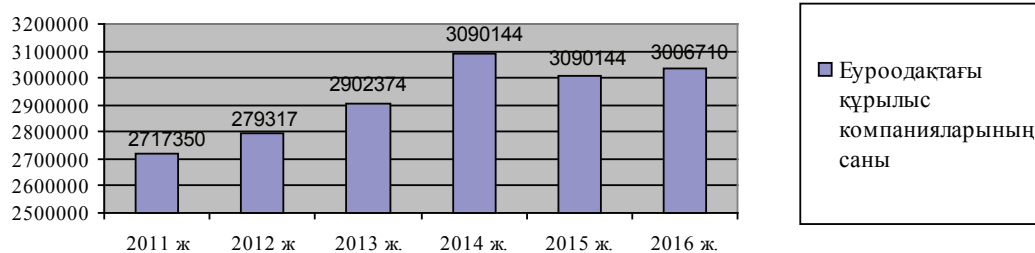
таза дисконтталған табыс, ішкі табыстылық норма, табыстылық индекс және дисконтталған өтелу мерзімі критерийлерімен бағалау жасап нәтижелілігі анықталады.

Құрылыс саласындағы инвестицияның жіктелуі жоғарыдағы 1-сурет көрсетілген.

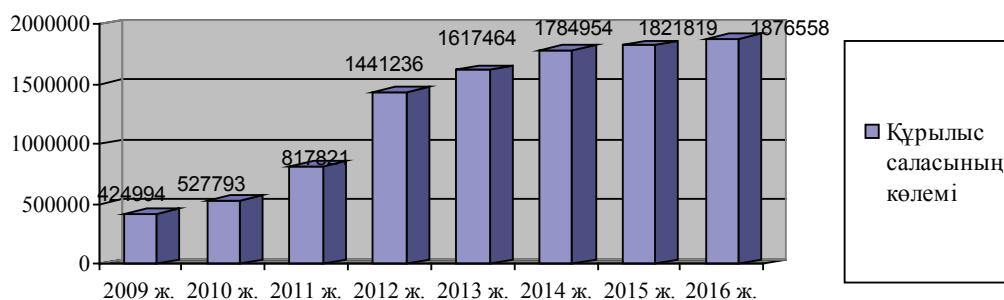
1-сурет – Құрылыс саласындағы инвестицияның құрылымдық жіктелуі

Әлемде құрылыс саласы дүниежүзілік экономикалық дағдарыстан жағымсыз нәтиже алғандардың бірінші қатарында. 2016 ж. құрылыс жұмыстарының еуропалық нарығы көлемдерінің төмендеуі 8,4% құрады; ең зардап шеккендер – Ирландия 32,3% және Испания 21%, Еуроодақтың 19 елінің арасында өсу тек Польшада – 5,3% және Швейцарияда – 3,3% байқалған.

Ескерту – Құрылыс саласындағы зерттеу бизнес-топтарының мәліметтері Euroconstruct 2-сурет – Еуроодақтағы құрылыс компаниялар саны (бірл.)

Жоғарыдағы 2-суретте көрсетілгендей, Еуроодақтағы құрылыс ұйымдардың саны 2016 ж. 2014 ж. қарағанда 3% мөлшерде жағымсыз динамиканы көрсетті, бұл құрылыс секторында айналымдардың төмендеуі салдарынан орын алған. Бірақ 2016 ж. бұл көрсеткіш құрылыс саласындағы ұйымдар санын 3,03 млн компанияға дейін көбейтіп 1% өскен. Еуроодақ мүшелері арасында дағдарыстан кейін құрылыстың өсуі тек Польша және Швейцарияда орын алған. Бірақ Шығыс Еуропада 2014 ж. аяғына қарай Польша, Болгария, Румыния, Хорватияның тартымдылығына байланысты инвестициялардың көлемі артты. Жалпы Еуропада коммерциялық жылжымайтын мүлікке инвестициялар 2016 ж. 83,3 млрд евроға өскен, әйткенмен, олар дағдарысқа дейінгі көрсеткіштерден төмен болды.

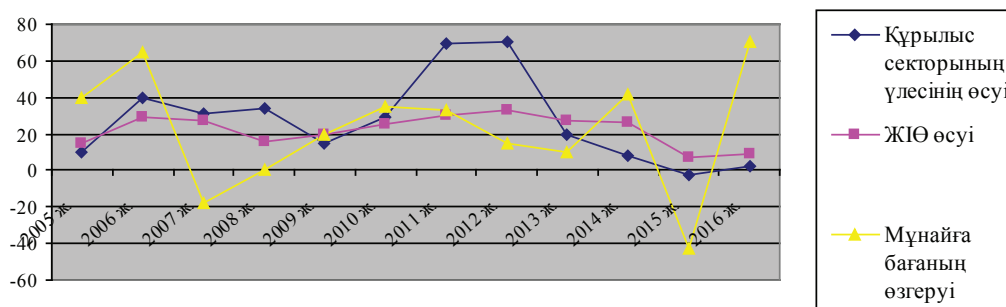

Ескерту - ҚР Статистика агенттігі мәліметтері негізінде құрастырылды. 3-сурет – Қазақстан Республикасындағы құрылыс саласының көлемі

Республикада 2009 ж. бастап мердігерлік құрылыс жұмыстары көлемдерінің 424 млрд теңгеден 1 876 млрд теңгеге дейін немесе 2009 ж. 341% сенімді артуы байқалады, бұл және сәйкесінше физикалық көлемнің жағымды индексі

көрсеткішпен бейнеленген (3-сурет).

Әйткенмен, 2016 ж. 2014 ж. қарағанда экономикалық құлдыраудың жағымсыз зардаптардың нәтижесінде 3% теріс динамика болды. Берілген төмендеу 2016 ж. 1,87 трлн. теңгеге дейін көрсеткіштердің 7% өсуімен толықтырылады. Авторлардың есептеуі бойынша, бұл болашақта саланың өсуі жалпы экономикалық жағдайдан тікелей тәуелді болады, және құрылыстағы мемлекеттік қолдауды ескере отырып потенциалды «жеткілікті жоғары» деп бағалайды. ҚР-ның ЖІӨ көрсеткіштерінің тұрақты өсуі экономикалық жағдайдың тұрақтылығы туралы куәландырады және құрылыс саласының көлемдерінің артуына жағдай жасайды, ол 2016 ж. 7% өсуді көрсетті (4-сурет).

Ескерту - ҚР Статистика агенттігі мәліметтері негізінде құрастырылды.
4-сурет – ЖІӨ және құрылыс секторының өсу динамикасы

Талдау көрсеткендей, ЖІӨ және сала көрсеткіштерінің өзара байланысы байқалады. ҚР экономикалық даму және сауда министрлігінің болжауын ескере отырып 2017 ж. 6,9% мөлшерде құрылыс жұмыстары көлемінің артуын болжайды.

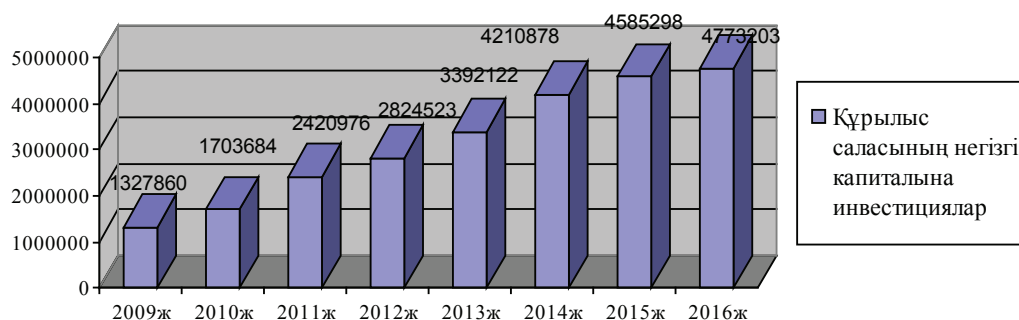
1-ші кестеде келтірілген құрылыс жұмыстары көлемінің динамикасы Қазақстанда құрылыс кешені тұрақты дамығанын көрсетіп отыр, себебі орындалған жұмыстар көлемінің өсу қарқыны құрылыс ұйымдарының санының өсу қарқынынан асып түскен.

Осы мәліметтерді талдай келе 2016 ж. бастап орындалған құрылыс жұмыстар көлемінің оң өзгерісі тенденциясының байқалатынын белгілеуге болады. Сонымен 2016 ж. осы көрсеткіш 1 918 102 млн теңге құрады, ол 2011 ж. деңгейінен 79,9% жоғары.

Құрылыс саласының негізгі капиталына инвестициялар көлемі жыл сайын өсуде, бұл құрылыс компаниялар негізгі қорларды әрі қарай жаңартуы, инвестициялауы туралы айтады (5-сурет).

1-кесте – Орындалған құрылыс жұмыстары көлемі (млн теңге)

Көрсеткіштер	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.
Орындалған құрылыс жұмыстары көлемі	1 066 321	1441 236	1617 464	1784 954	1821 819	1 918 102
Оның ішінде:						
Құрылыс-монтаж жұмыстары	617 662	839 554	1298 455	1481 698	1493 273	1 501 162
Күрделі жөндеу	72 785	81 075	111 156	129 096	159 902	165 074
Ағымдық жөндеу	33 506	48 334	66 914	85 020	106 853	117 921
Басқа мердігерлік жұмыстар	32 237	54 119	89 174	87 685	61 791	133 945
Тұрғын үй құрылысында орындалған құрылыс жұмыстарының көлемі	148 665	206 806	312 549	171 760	106 151	173 942

Ескерту - ҚР Статистика агенттігі мәліметтері негізінде құрастырылды.

5-сурет – Құрылыс саласының негізгі капиталына инвестициялар көлемі, млн теңге

Сонымен қатар құралдарды инвестициялағанда кейбір салықтық жеңілдіктерге бағытталған мемлекеттік қолдау да орын алған. Авторлардың көзқарасы бойынша, инвестиция көлемінің артуы және құрылыс саласын мемлекеттік қолдауы, сектордағы алға басушылық болашақта өсу динамикасы үшін негіз бола алады деп есептейді. Құрылысқа салынған тікелей шетел инвестициялар 2016 ж. 5,3 млрд АҚШ долл. өскенін көрсетті, сосын бұл көрсеткіш 1,2 млрд АҚШ долл. дейін төмендеген. Бұл өзгеріс энергия тасушыларға рекордтық бағалармен байланысты болды, және осыған орай, азаматтық құрылыста, мұнайгаз және тау-кен өнеркәсібі салаларында инвестициялық жобаларға

үлкен қаржылық қолдау көрсетілген. ҚР-ның Статистика агенттігі мәліметтері бойынша, инвестициялардың көлемдері оның ішінде бюджеттік және жеке қаржыландыру жыл сайын тұрақты өскенін көрсетті – 0,95 трлн теңгеден 2,7 трлн теңгеге дейін немесе 27 есе өскен. Сонымен, құрылыс саласында жалпы инвестициялардың және тікелей шетел инвестициялардың көлемі арта түседі.

Экономиканы диверсификациялауға бағытталған индустриалды-инновациялық стратегияны іске асыру үшін алдағы міндет – бәсеке қабілетті экономика үлгісін таңдап, экономиканың негізі – өндірісті дамыта отырып, шикізат өндіруде қоршаған ортаны ластамай бірте-бірте таза өндіріске көшу, яғни қалдықсыз өндіріс деңгейіне жету жолында нарықтық тетіктерді қолдану керек.

Қазақстанда құрылыс өнеркәсібі экономиканың дамуындағы маңызды сала болып табылады. Қазіргі таңда өндіріске салынған инвестициялардың көп бөлігінің шикізаттық салаға тартылуы құрылыс саласының артықшылықты даму жағдайымен ерекшеленеді.

Шикізаттық бағыттан арылу – бүгінгі экономиканың басты мақсаты. Отандық өнеркәсіпте өңдеуші салаларды дамытудың маңызы зор. Олардың тұрақты дамуына әсер ететін кедергілердің біріне өнеркәсіптегі техника сапасының төмен деңгейі болып отыр. Негізгі капиталдың моральдық және табиғи тозуға ұшырауы, кәсіпорындардағы өндірістің ескі құрал-жабдықтармен жұмыс істеуі импорттың аналогтармен бәсекеге түсе алмайтын сапасы төмен өнім өндіруге әкеп соқтырады. Өнімге сұраныстың аздығынан өндірістік қуат та толық пайдаланылмайды.

Қазіргі кезде кәсіпорын өндірісінде қолданылатын техниканың ішінде моральдық және табиғи тозығы жеткен құрал-жабдықтардың үлесі көп деп айтуға болады. Тоқтап тұрған құрал-жабдықтарды іске қосу шараларын ұйымдастыру әлеуеті төмен болып отыр. Жалпы моральды және табиғи тозығы жеткен өндірістік аппарат басым. Өндірістегі құрал-жабдықтардың орташа жасының жоғарылығы байқалады. Бұндай капиталды ұзақ уақыт сақтау еліміздің өндірістік аппаратының әрі қарай ескіруіне әкеп соқтырады, экономиканың жоғарғы қарқынмен ішкі дамуына және сыртқы нарықта бәсекеге қабілетті жоғары өнім өндіруге мүмкіндік бермейді. Еліміздің техникалық артта қалуы күшейе түседі және ол жыл өткен сайын жинақталған ғылыми техникалық әлеуеттің толық жойылуына әкеледі.

Өндірісті дамытудың негізі кәсіпорынның техникалық жарақтануы мен технологиялық деңгейінің жоғарылығымен сипаталады. Кәсіпорында үнемі негізгі капиталдарды жетілдіріп отыру, оларды тиімді пайдалануды ұтымды ұйымдастыру, жаңарту, кеңейту, техникалық қайта жарақтандыру шараларын ұдайы жүргізу арқылы сапалы, бәсекеге қабілетті экономикаға қол жеткізіледі.

Кәсіпорында өндірістік қорларды тиімді пайдалану үшін капиталды жөндеу жұмыстарын сапалы әрі дер кезінде жүргізіп отыру, бұрғылау ұңғымаларының толық өндіріске қатысуын, өндірістік қуаттарын толық пайдалануын қамтамасыз ету, негізгі қорлардың тозу ысырабын азайту, не өндірісті және еңбекті жетілдіру негізгі қорлардың құрылымын жетілдіру, жабдықтардың әртүрлі бос тұрып қалуын қысқарту арқылы олардың тиімділігіне қол жеткізіледі.

Сондай-ақ нарықтық қатынастар жағдайында амортизациялық аударымның мөлшері кәсіпорынның экономикасына елеулі қосылысын білдіреді. Амортизациялық аударымның тым жоғары деңгейі өндіріс шығындарының мөлшерін көбейтеді, осыған орай өнімнің бәсекеге жарамдылығы төмендейді, табысы азаяды, бұл кәсіпорынның экономикалық дамуының ауқымды деңгейі қысқартады. Амортизациялық аударымның кемітілген үлесі негізгі қорларды сатып алуға құралған қаржының айналым мерзімін ұзартады, ал бұл олардың ескіріп қалуына әкеп соғады. Міне осының салдарынан бәсекеге жарамдылығы төмендеп, кәсіпорының нарықтағы жайғасымы ысырап болады.

Қазақстан Республикасының индустриалды инновациялық даму үлгісін қалыптастыру экономика дамуындағы басты бағыт болып отыр. Өнім сапасының халықаралық стандарттарға сәйкестендіру, техникалық, амортизациялық саясатты жетілдіру және білікті мамандарды дайындау мен қайта даярлау жүйесін құру, сыртқы нарықта өнімді жылжыту және өндірісті әртарапандыруды қамтамсыз ететін жаңаша инфрақұрылым құру – қазіргі заман талабы.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Назарбаев Н. Инвестициялық тартымдылық – бәсекеге қабілеттілік қасиеті / Н. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2015. – 9 маусым.
2. Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, Бір мүдде, Бір болашақ. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауы. – Астана, 2014. – 17 қаңтар.
3. Назарбаев Н.Ә. Ғасырлар тоғысында / Н.Ә. Назарбаев. – Алматы: Өнер, 2007.
4. Кенжегузин М.Б. Экономика Казахстана на пути преобразований / М.Б. Кенжегузин. – Алматы, 2011.
5. Горемыкин В.А. Экономическая стратегия предприятия / В.А. Горемыкин, О.В. Богомолов. – М.: Филинь, 2011.

REFERENCES

1. Nazarbaev N. *Investicijalyq tartymdylyq basekege qabiletilik qasieti. Egemen Qazaqstan 2015, 9 mausym (in Kaz).*
2. *Qazaqstan zholy 2050 Bir maqsat, Bir mydde, Bir bolashaq. Qazaqstan Respublikasynyn Prezidenti N.A. Nazarbaevtyn Qazaqstan Halqyna Zholdauy, Astana q., 2014 zhylqy 17 qantar (in Kaz).*
3. Nazarbaev N.Q., *Qasyrlar toqysynda. Almaty, Oner, 2007 (in Kaz).*
4. Kenzheguzin M.B., *Jekonomika Kazahstana na puti preobrazovanij, Almaty, 2011*

(in Kaz).

5. Goremykin V.A., Bogomolov O.V., *Jekonomicheskaja strategija predpriyatija. Moskva, Filin, 2011* (in Kaz).

UDC 130.2

G. BOLGAUOVA

Sarsen Amanzholov East Kazakhstan State University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

NATIONAL AND CULTURAL IDENTITY IN KAZAKHSTAN: BETWEEN TRADITION, MODERNIZATION AND THE CONSUMER SOCIETY

In the article we have considered the culturological problems of national and cultural identity in modern Kazakhstan at different levels of social consciousness. The main tendencies of identity shaping: archaisation, search of integrity, neotraditionalism. Preconditions and consequences of the problem were analyzed

Keywords: cultural identity, national identity, archaisation, neotraditionalism, modernization.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ЖӘНЕ МӘДЕНИ СӘЙКЕСТІЛІК: ДӘСТҮР, ЖАҢҒЫРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУШЫЛЫҚ ҚОҒАМЫ АРАСЫНДА

Мақалада қоғамдық сананың әртүрлі деңгейдегі ұлттық және мәдени сәйкестіліктің мәдениеттанулық мәселелері қарастырылған. Сәйкестілікті қалыптастырудың негізгі үрдістері: архаизация, тұтастықты іздеу, неодастүршілдік. Мәселенің алғышарттары мен салдары талданған.

Түйінсөздер: мәдени сәйкестілік, ұлттық сәйкестілік, архаизация, неодастүршілдік, жаңғыру.

НАЦИОНАЛЬНАЯ И КУЛЬТУРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В КАЗАХСТАНЕ: МЕЖДУ ТРАДИЦИЕЙ, МОДЕРНИЗАЦИЕЙ И ОБЩЕСТВОМ ПОТРЕБЛЕНИЯ

В статье рассмотрены культурологические проблемы национальной и культурной идентичности в современном Казахстане на разных уровнях общественного сознания. Основные тенденции формирования идентичности: архаизация, поиск целостности, неотрадиционализм. Проанализированы предпосылки и последствия проблемы.

Ключевые слова: культурная идентичность, национальная идентичность, архаизация, неотрадиционализм, модернизация.

National and cultural identity in this article explored from the culturological positions as a result of group identification, as a group identity. National and cultural identity in modern Kazakhstan society is problematic and controversial. There are a number of historical, objective factors and prerequisites this problem.

The “skeleton” of traditional Kazakh society, that ensured combination of all